

ЧИСТЯКОВ А. С.,
аспірант кафедри теорії,
історії та конституційного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)
ORCID ID:0009-0007-5774-3306

УДК 004.738:342.715
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.78>

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ТА ПРАВОВА РЕАЛЬНІСТЬ: БАЛАНС ІННОВАЦІЙ ТА РЕГУЛЯТОРНИХ ОБМЕЖЕНЬ

У сучасному цифровому середовищі цифрові платформи відіграють ключову роль у формуванні економічних, соціальних та правових процесів, стаючи основою інноваційних бізнес-моделей та нових форм взаємодії між користувачами, підприємствами та державою. Одночасно швидкий розвиток технологій створює серйозні виклики для правового регулювання, оскільки наявні законодавчі механізми не завжди здатні адекватно реагувати на нові бізнес-моделі, цифрові сервіси та міжнаціональні операції платформ. Стаття присвячена дослідженню правових аспектів функціонування цифрових платформ та пошуку балансу між інноваційною свободою та регуляторними обмеженнями. Аналізуються сучасні тенденції розвитку цифрових платформ, їх вплив на економіку та суспільство, а також проблеми правової визначеності в умовах цифрової трансформації. Особлива увага приділяється питанням захисту персональних даних, регулювання конкурентних відносин, прав інтелектуальної власності та податкових аспектів діяльності платформ. Автори також досліджують міжнародний досвід регулювання цифрових платформ, зокрема практику ЄС, США та Азіатсько-Тихоокеанського регіону, та виявляють ключові фактори успішного поєднання стимулювання інновацій і забезпечення правових гарантій. Стаття підкреслює необхідність розробки гнучких правових механізмів, які б враховували швидкість технологічного розвитку, динаміку ринку та транснаціональний характер цифрових платформ. У висновках пропонуються рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства, створення адаптивних регуляторних моделей та активного використання міжнародного досвіду для забезпечення ефективного правового середовища, що сприятиме одночасно розвитку інновацій і захисту прав учасників цифрових екосистем.

Ключові слова: цифрові платформи, правова регламентація, інновації, регуляторні обмеження, цифрова економіка, захист даних, конкурентне право, інтелектуальна власність, міжнародне право.

Chystiakov A.S. Digital platforms and legal reality: balancing innovation and regulatory constraints

In the contemporary digital environment, digital platforms play a central role in shaping economic, social, and legal processes, serving as the foundation for innovative business models and new forms of interaction among users, enterprises, and the state. At the same time, the rapid technological development presents significant challenges for legal regulation, as existing legislative mechanisms are often inadequate to address new business models, digital services, and cross-border platform operations. This article examines the legal aspects of digital platform functioning and explores the balance between fostering innovation and enforcing

regulatory constraints. The study analyzes current trends in the development of digital platforms, their economic and societal impacts, and the challenges of legal certainty in the context of digital transformation. Special attention is given to issues such as personal data protection, regulation of competitive relations, intellectual property rights, and taxation in platform activities. The article also reviews international experiences in regulating digital platforms, including practices in the EU, the USA, and the Asia-Pacific region, identifying key factors for successfully combining innovation promotion with legal safeguards. The article emphasizes the need to develop flexible legal mechanisms that account for technological advancement, market dynamics, and the transnational nature of digital platforms. The conclusions propose recommendations for improving national legislation, creating adaptive regulatory models, and actively leveraging international experience to ensure an effective legal environment that simultaneously supports innovation and protects the rights of participants in digital ecosystems.

Key words: *digital platforms, legal regulation, innovation, regulatory constraints, digital economy, data protection, competition law, intellectual property, international law.*

Вступ. Стрімкий розвиток цифрових технологій упродовж останніх десятиліть призвів до формування принципово нової конфігурації суспільних відносин, у межах якої цифрові платформи посідають центральне місце. Вони перестали бути лише технічними інструментами або комерційними сервісами, перетворившись на комплексні соціально-економічні та нормативні утворення, що опосередковують комунікацію, економічний обмін, доступ до інформації та реалізацію низки основоположних прав і свобод людини. Алгоритмічна логіка функціонування платформ дедалі більше визначає поведінку користувачів, структуру ринків і механізми публічної взаємодії, що зумовлює глибокі трансформації традиційних правових інститутів. У сучасному цифровому середовищі платформи виконують роль інфраструктурних посередників між індивідами, бізнесом і державою, поєднуючи у своїй діяльності функції технологічної архітектури, економічного координатора та регулятора поведінки. Через правила користування, політики модерації контенту та алгоритмічні рішення вони фактично формують власні нормативні режими, які мають обов'язковий характер для мільйонів користувачів. Така приватна нормотворчість істотно впливає на свободу вираження поглядів, право на приватність, недискримінацію, доступ до ринків і справедливі умови праці, що виводить діяльність цифрових платформ за межі суто приватноправових відносин.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що традиційні механізми правового регулювання, сформовані в умовах індустріального суспільства та територіально обмежених ринків, виявляються недостатньо ефективними для реагування на транснаціональний, алгоритмічний і високодинамічний характер платформної економіки. Чинне законодавство часто не забезпечує належного рівня прозорості та підзвітності цифрових платформ, що призводить до правової невизначеності, асиметрії влади між платформами та користувачами, а також до зростання ризиків порушення прав людини. У цьому контексті особливого значення набуває переосмислення ролі права в цифрову епоху. Йдеться не лише про адаптацію окремих нормативних приписів, а про формування нової парадигми правового регулювання, здатної поєднати інноваційний розвиток, економічну ефективність і демократичний контроль. Саме тому аналіз цифрових платформ як нових нормативних інституцій є важливим науковим завданням, що потребує комплексного міждисциплінарного підходу з акцентом на правову складову.

Постановка питання. Незважаючи на зростаючу роль цифрових платформ у сучасному суспільстві, їх правова природа та місце у системі правового регулювання залишаються недостатньо визначеними. Ключова проблема полягає у тому, що цифрові платформи поєднують у собі ознаки приватних комерційних суб'єктів і водночас здійснюють функції, які за своєю суттю є публічно значущими. Така подвійність ускладнює застосування до них

традиційних правових категорій, зокрема понять суб'єкта права, відповідальності, юрисдикції та публічного інтересу.

Однією з центральних проблем є алгоритмічна непрозорість діяльності цифрових платформ. Алгоритми рекомендацій, ранжування та модерації контенту мають вирішальний вплив на доступ користувачів до інформації, економічних можливостей і соціальної взаємодії, проте принципи їх функціонування залишаються закритими для суспільства та регуляторів. Це створює ризики дискримінаційних практик, маніпулювання поведінкою користувачів і вибіркового застосування санкцій, що підриває засади правової визначеності та рівності перед законом.

Іншою важливою проблемою є питання відповідальності цифрових платформ за контент і дії третіх осіб. Існуючі моделі правового імунітету, зокрема в американській правовій системі, сприяли розвитку цифрових сервісів, однак у сучасних умовах дедалі частіше розглядаються як такі, що не відповідають рівню фактичної влади платформ над інформаційними потоками. Водночас надмірне покладання відповідальності на платформи може призвести до приватної цензури та обмеження свободи вираження поглядів.

Проблематичним залишається і питання концентрації економічної та цифрової влади в руках обмеженого кола глобальних платформ. Їх здатність встановлювати правила доступу до ринків, визначати умови конкуренції та збирати й обробляти великі масиви персональних даних ставить під сумнів ефективність традиційних антимонопольних механізмів. У результаті виникає потреба у формуванні нових регуляторних підходів, які б враховували специфіку платформної економіки та транснаціональний характер цифрових ринків.

Таким чином, проблема правового регулювання цифрових платформ полягає у відсутності узгодженої, цілісної та ефективної моделі, здатної забезпечити баланс між інноваційним розвитком, захистом прав людини та публічними інтересами в умовах цифрової трансформації.

З огляду на це, *метою цього дослідження* є теоретико-правовий аналіз цифрових платформ як нових нормативних інституцій та обґрунтування моделей їх правового регулювання в умовах трансформації сучасного соціально-правового простору. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Зокрема, у роботі застосовуються методи аналізу та синтезу для систематизації наукових підходів до розуміння цифрових платформ, формально-юридичний метод для аналізу нормативно-правових актів, порівняльно-правовий метод для зіставлення американської та європейської моделей регулювання, а також системно-структурний підхід для виявлення взаємозв'язків між різними елементами платформного регулювання. Міждисциплінарний підхід дозволяє врахувати економічні та соціальні аспекти діяльності цифрових платформ. Щобільше, для досягнення поставленої мети у дослідженні передбачається вирішення таких завдань: визначити доктринальні підходи до розуміння правової природи цифрових платформ; проаналізувати основні правові виклики, пов'язані з алгоритмічною непрозорістю та концентрацією цифрової влади; здійснити порівняльний аналіз моделей правового регулювання цифрових платформ у США та Європейському Союзі; охарактеризувати роль міжнародних стандартів і механізмів *soft law* у цифровому регулюванні; окреслити перспективи формування ефективної моделі правового регулювання цифрових платформ в Україні.

Результати дослідження. Аналіз сучасних наукових підходів до дослідження цифрових платформ свідчить про поступовий перехід від їх розуміння як нейтральних технологічних посередників до усвідомлення їх ролі як самостійних соціально-правових інституцій. У працях, присвячених цифровій економіці та державному управлінню, цифрові платформи розглядаються насамперед як інфраструктурна основа нових економічних моделей і механізмів координації суспільних процесів. Так, у дослідженнях, присвячених глобальним цифровим екосистемам, підкреслюється здатність платформ інтегрувати ринки, знижувати трансакційні витрати та змінювати класичні моделі взаємодії між виробниками і споживачами [4, с. 418–426].

У сфері публічного управління цифрові платформи аналізуються як інструмент модернізації державних сервісів та підвищення ефективності адміністративних процедур. Досвід упровадження електронних платформ у діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування демонструє їх потенціал у забезпеченні доступності послуг і прозорості управлінських процесів [6]. Водночас такі дослідження, як правило, зосереджуються на функціональному та організаційному вимірах платформ, залишаючи поза увагою питання їх нормативного впливу та правової відповідальності.

Окрему групу становлять роботи, у яких цифрові платформи розглядаються в контексті розвитку територіальних громад і проєктного управління. У них платформи постають як інструмент координації локальних ініціатив і залучення громадян до процесів ухвалення рішень [5, с. 645–651]. Проте й у цьому випадку правове регулювання платформ обмежується загальними положеннями адміністративного та інформаційного права, без урахування специфіки алгоритмічного управління.

Політичний вимір функціонування цифрових платформ розкривається у дослідженнях, присвячених впливу цифрових комунікацій на демократичні процеси. У наукових працях звертається увага на те, що платформи соціальних мереж стали ключовими каналами формування громадської думки, поширення політичної інформації та мобілізації виборців [6, с. 301–309]. Водночас алгоритмічні механізми поширення контенту створюють ризики маніпуляції, сегментації аудиторій і підриву принципів відкритого публічного дискурсу, що зумовлює необхідність правового реагування.

У правовій науці поступово формується підхід до цифрових платформ як до особливого об'єкта регулювання, що не зводиться ані до класичних засобів масової інформації, ані до звичайних суб'єктів підприємницької діяльності. Спроби доктринального осмислення цього феномена здійснюються шляхом класифікації платформ і визначення їх правових ознак із урахуванням досвіду Європейського Союзу [7, с. 352–357]. Такі підходи дозволяють виокремити платформи загального призначення, галузеві платформи та платформи публічних послуг, проте не вирішують проблеми їх нормативної автономії.

Важливий внесок у розвиток міждисциплінарного бачення цифрових платформ зроблено у колективних дослідженнях, де вони аналізуються як елемент складних соціотехнічних систем [8]. У межах такого підходу платформи розглядаються не лише як технології, а як поєднання програмного коду, організаційних рішень і нормативних практик. Це створює підґрунтя для їх аналізу як нової інституційної форми.

У цьому контексті особливого значення набуває концепція цифрових платформ як нових інституцій, запропонована М. Кенні та Дж. Зайсманом. Дослідники визначають платформи як специфічний механізм координації економічної та соціальної діяльності, що ґрунтується на цифровій інфраструктурі, даних і алгоритмах [1]. На відміну від традиційних інституцій, платформи не володіють ресурсами у класичному розумінні, проте контролюють доступ до них через встановлення правил і технічних протоколів.

Однією з ключових ознак цифрових платформ як нормативних інституцій є алгоритмічна непрозорість. Алгоритми рекомендацій, ранжування та модерації контенту визначають, яка інформація стає видимою для користувачів, які товари або послуги отримують пріоритет, а які дії визнаються допустимими. Ф. Пасквале характеризує такі алгоритми як «чорні скриньки», підкреслюючи їх закритість і відсутність ефективних механізмів зовнішнього контролю [2]. Це створює ситуацію, у якій значущі для прав і свобод людини рішення ухвалюються автоматизовано, без належної прозорості та можливості оскарження.

У відповідь на ці виклики в науковому дискурсі формується концепція алгоритмічної підзвітності, яка передбачає запровадження правових і організаційних механізмів контролю за функціонуванням алгоритмів [2]. Йдеться про вимоги до пояснюваності алгоритмічних рішень, проведення незалежних аудитів і забезпечення процесуальних гарантій для користувачів. Водночас реалізація цієї концепції ускладнюється необхідністю захисту комерційної таємниці та технічною складністю сучасних алгоритмічних систем.

Ще одним важливим аспектом є феномен платформної нормотворчості. Цифрові платформи через правила користування, стандарти спільноти та автоматизовані санкції фактично встановлюють норми поведінки, які мають обов'язковий характер для користувачів. Т. Гіллеспі наголошує, що платформи водночас виступають як нормотворці, інтерпретатори та виконавці власних правил, не будучи підконтрольними традиційним механізмам демократичної легітимації [3]. Це породжує серйозні питання щодо легітимності таких норм і їх співвідношення з публічним правом.

Проблема правового статусу цифрових платформ тісно пов'язана з питанням їх відповідальності за контент і дії третіх осіб. У різних правових системах сформувалися відмінні підходи до вирішення цього питання. Американська модель, що ґрунтується на обмеженні відповідальності платформ, сприяла швидкому розвитку цифрових сервісів, проте з часом виявила свої структурні недоліки [9]. Фактична влада платформ над інформаційними потоками не відповідає рівню їх юридичної відповідальності, що створює дисбаланс між приватними інтересами та публічним благом.

Правове регулювання цифрових платформ у США характеризується фрагментарністю та поєднанням судової практики, федеральних норм і законодавства штатів [10]. Такий підхід забезпечує гнучкість регулювання, але водночас ускладнює формування єдиних стандартів відповідальності та захисту прав користувачів. Центральним елементом цієї моделі залишається ідея обмеженого втручання держави у діяльність платформ, що дедалі частіше піддається перегляду в наукових і політичних дебатах.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що цифрові платформи вийшли за межі традиційних правових категорій і потребують переосмислення як нові нормативні інституції. Їх алгоритмічна природа, здатність формувати приватні нормативні режими та вплив на фундаментальні права людини зумовлюють необхідність розроблення комплексних моделей правового регулювання, які враховували б як інноваційний потенціал цифрових технологій, так і потребу в ефективному правовому контролі.

Разом з тим, на сучасному етапі розвитку цифрового суспільства правове регулювання діяльності цифрових платформ стикається з новими викликами, які виходять за межі класичних питань відповідальності за контент, захисту персональних даних чи конкуренції. Одним із таких викликів є стрімке впровадження генеративного штучного інтелекту в архітектуру платформ, що радикально змінює характер взаємодії між користувачами та цифровими сервісами. Алгоритми рекомендацій і генерації контенту дедалі частіше не лише відбирають інформацію, а й створюють її, що ускладнює визначення авторства, відповідальності та меж допустимого втручання у свободу вираження поглядів.

Іншою актуальною проблемою є зростання асиметрії влади між цифровими платформами та користувачами. Платформи володіють не лише інфраструктурою, а й даними, алгоритмічними моделями та аналітичними інструментами, що дозволяють прогнозувати та формувати поведінку користувачів. Це породжує феномен структурної залежності, за якої індивіди та навіть державні інституції змушені пристосовуватися до приватних правил платформ, не маючи реальних механізмів впливу на їх формування. У такому контексті постає питання легітимності платформної нормотворчості та її відповідності принципам верховенства права.

Окремої уваги потребує проблема цифрового суверенітету, яка набула особливої гостроти в умовах геополітичної нестабільності та воєнних конфліктів. Транснаціональний характер цифрових платформ ускладнює застосування національного законодавства, створюючи ризики втрати контролю над інформаційними потоками, персональними даними та критичною цифровою інфраструктурою. Це змушує держави шукати баланс між відкритістю цифрових ринків і необхідністю захисту національної безпеки, що, у свою чергу, підсилює тенденції до фрагментації глобального цифрового простору. В цьому контексті, не менш дискусійним є питання автоматизованого правозастосування на платформах. Використання алгоритмічних систем для модерації контенту, блокування облікових записів або обмеження доступу до сервісів часто відбувається без належних процесуальних гарантій.

Відсутність ефективних механізмів пояснення та оскарження таких рішень підриває принципи справедливого процесу та рівності сторін, що є фундаментальними для правової держави.

Відтак, сучасні питання правового регулювання цифрових платформ свідчать про необхідність подальшого розвитку комплексних, міждисциплінарних підходів, здатних враховувати не лише економічні та технологічні аспекти, а й глибинні соціальні, політичні та правові трансформації, що відбуваються у цифрову епоху.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що цифрові платформи у сучасному суспільстві перестали бути виключно технологічними або економічними інструментами та набули ознак самостійних соціально-правових інституцій. Їх здатність опосередковувати комунікацію, економічні відносини та доступ до інформації поєднується з формуванням власних нормативних режимів через правила користування, алгоритмічні рішення та механізми модерації. У результаті виникає новий тип приватної нормативної влади, який істотно впливає на реалізацію основоположних прав і свобод людини та функціонування демократичних процесів. Отримані результати підтверджують, що традиційні правові підходи не повною мірою відповідають специфіці платформної економіки. Алгоритмічна непрозорість, концентрація цифрової влади та гібридний правовий статус платформ створюють виклики для забезпечення правової визначеності, відповідальності та ефективного судового захисту. Особливо дискусійним залишається питання співвідношення свободи підприємницької діяльності цифрових платформ і необхідності публічного контролю за їх діяльністю з огляду на суспільну значущість виконуваних ними функцій.

Дискусійність результатів дослідження проявляється насамперед у відсутності універсальної моделі правового регулювання цифрових платформ. Американський підхід, орієнтований на мінімізацію державного втручання, стимулює інноваційний розвиток, але водночас послаблює механізми захисту прав користувачів. Європейська модель, побудована на принципах співвідповідальності та алгоритмічної підзвітності, забезпечує вищий рівень правового захисту, проте викликає дебати щодо ризиків надмірної регуляції та обмеження технологічного розвитку. Таким чином, вибір оптимальної моделі регулювання залишається предметом наукової та політико-правової дискусії.

Перспективи подальших наукових досліджень у цій сфері пов'язані з розробленням адаптивних і багаторівневих механізмів правового регулювання цифрових платформ, які поєднували б елементи *hard law* і *soft law*, національні та міжнародні стандарти, а також інструменти співрегулювання. Особливої уваги потребує дослідження процесуальних гарантій прав користувачів у межах платформної модерації, механізмів оскарження алгоритмічних рішень і впровадження незалежного нагляду за діяльністю великих цифрових платформ. Щобільше, подальший розвиток наукової дискусії має бути спрямований і на осмислення ролі цифрових платформ у трансформації суверенітету та публічної влади, зокрема в умовах євроінтеграції України. Це дозволить сформулювати теоретичне підґрунтя для створення ефективною, збалансованою та правовою моделі регулювання цифрових платформ, здатної відповісти викликам цифрової епохи.

Список використаних джерел:

1. Kenney M., Zysman J. The rise of the platform economy. *Issues in Science and Technology*. 2016. Vol. 32(3). S. 61–69.
2. Pasquale F. *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge: Harvard University Press, 2015.
3. Gillespie T. *Custodians of the Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media*. New Haven: Yale University Press, 2018.
4. Бречко О. Цифрові платформи та екосистеми: рушійні сили глобальної економіки. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2023. Т. 320. № 4. С. 418–426. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-63>

5. Полікровський Р. Цифрові платформи як каталізатор ефективного проєктного управління в територіальних громадах. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. Т. 338. № 1. С. 645–651. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-96>
6. Подгорна В. Цифрові платформи та їхній вплив на політичну сферу. *Проблеми політичної психології*. 2021. Вип. 10(24). Т. 24. С. 301–309. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-81>
7. Єсімов С. С. Цифрові платформи в контексті надання публічних послуг. *Аналітично-порівняльне право*. 2024. № 4. С. 352–357. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.56>
8. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення: монографія; за ред. К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с.
9. Kosseff J. *The Twenty-Six Words That Created the Internet*. Ithaca: Cornell University Press, 2019.
10. *Defining and Regulating Online Platforms: Overview of Federal and State Approaches*. Congressional Research Service, 2022.
11. Cornell Law School, Legal Information Institute. *United States Code, Title 47, § 230*.
12. Sherman Antitrust Act, 26 Stat. 209 (1890).
13. Federal Trade Commission v. Facebook, Inc. No. 1:20-cv-03590 (D.D.C. 2020).
14. European Commission. *Shaping Europe's Digital Future*. Brussels, 2020.
15. Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act). *Official Journal of the European Union*. 2022.
16. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*. 2022.
17. United Nations. *Guiding Principles on Business and Human Rights*. New York; Geneva: OHCHR, 2011.
18. OECD. *Recommendation on Enhancing Access to and Sharing of Data*. Paris: OECD, 2021.
19. Gorwa R., Binns R., Katzenbach C. Algorithmic content moderation: Technical and political challenges in the automation of platform governance. *Big Data & Society*. 2020. Vol. 7. Iss. 1. <https://doi.org/10.1177/2053951719897945>
20. Abbott K. W., Snidal D. Hard and Soft Law in International Governance. *International Organization*. 2000. Vol. 54. No. 3. P. 421–456.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

